

ALFABETISERING

Leren lezen en schrijven
zonder schoolboek

materiaal ontwikkeling

Is onderwijsvernieuwing mogelijk als je de produktie en verspreiding van leermiddelen gescheiden houdt van het onderwijs zelf?

Is het idee dat je 'een methode' van Groningen tot Maastricht kunt gebruiken een illusie?

Is 'leerplanontwikkeling vanuit de basis' mogelijk als de beslissingen over de vorm en inhoud van het onderwijs buiten het onderwijs genomen worden? Kan het zonder Schoolboek?

Dit zijn geen nieuwe vragen.

Ria Jaarsma heeft in Moer (1977: 3)¹ duidelijk op een rijtje gezet hoe de produktie en verspreiding van schoolboeken binnen het reguliere onderwijs plaatsvindt en hoe afhankelijk, passief de onderwijspraktijk dat produktiesysteem moet volgen.

In dit artikel zet Jeanette Noordijk² uiteen waarom en hoe binnen het alfabetiseringswerk getracht wordt het 'schoolboekensysteem' en de centrale leerplanontwikkeling buiten de deur te houden.

Alfabetiseren vanuit een visie

Nog maar drie jaar geleden verscheen het eerste rapport over Analfabetisme in Nederland³. Dat er zoveel mensen in ons land zijn, die niet of nauwelijks kunnen lezen en schrijven, was toen een 'ontdekking' waaraan de pers de nodige ruchtbaarheid gaf: analfabetisme bleek niet alléén voor te komen in onderontwikkelde landen.

Met het rapport kwam een nieuwe ontwikkeling op gang. Overal in het land ontstonden, op initia-

tief van vrijwilligers, buurthuizen, opbouworganen enz., lees- en schrijfcursussen voor Nederlandstalige volwassenen. Ook de overheid raakte gealarmeerd en na verloop van tijd bleek CRM zelfs bereid het alfabetiseringswerk financieel enigszins te ondersteunen. Op dit moment zijn er ongeveer 200 alfabetiseringsprojecten in Nederland, die grotendeels drijven op de kracht van vrijwilligers.

Voordat 'het' analfabetisme in Nederland als probleem ontdekt werd, waren er natuurlijk mensen die, uit eigen ervaring, wisten dat een groot aan-

tal volwassenen niet of nauwelijks kan lezen en schrijven. In enkele plaatsen kregen, individueel of groepsgewijs, Nederlandstalige volwassenen les. Het waren *deze* lesgevers en begeleiders die de gevolgen van de plotselinge publiciteit rond analfabetisme moesten opvangen. Zij hebben ook daadwerkelijk de schouders onder het werk gezet: zij organiseerden enkele studiedagen om contact te leggen en om gezamenlijk een strategie te bepalen. Vanaf het begin heeft deze 'Initiatiefgroep Alfabetisering' (later omgedoopt tot het Landelijk Steunpunt Alfabetisering, inmiddels al weer *Landelijke Projectgroep Alfabetisering* geheten) gezegd dat alfabetisering méér is dan leren lezen en schrijven alleen. De groep gaf een richting aan, waarin hij wilde werken: in alfabetiseringscursussen zou gezocht moeten worden naar een werkwijze waarbij de *totale* problematiek van analfabeten tot z'n recht kan komen. Mensen die naar een lees- en schrijfcursus komen, komen in eerste instantie om te leren lezen en schrijven, maar allerlei barrières die langzaam voor hen zijn opgebouwd, staan dat leren lezen en schrijven in de weg:

- de meesten zijn onzeker, voelen zich dom ('ik leer het toch nooit');
- er is een diepgewortelde angst voor geschreven taal (het zien van letters en papier is al voldoende om gespannen te worden: trillen, transpireren);
- sommigen zijn apathisch geworden, durven geen initiatief meer te nemen;
- ze hebben zwaar werk, moeten vaak overwerken, zitten in ploegendiensten, waardoor het volgen van lessen erg moeizaam gaat, enz.

Als er in een lees- en schrijfcursus geen expliciete aandacht is voor die barrières, zal de cursus weinig zin hebben. Er zal met andere woorden in een alfabetiseringscursus veel gepraat moeten worden: door ervaringen uit te wisselen, schoolherinneringen op te halen, gezamenlijk problemen te bespreken, leren de deelnemers dat ze niet alleen staan en kunnen ze proberen elkaar te helpen. Lezen en schrijven is binnen alfabetiseringscursussen niet een doel op zich. Het gaat er niet om dat de deelnemers iets leren wat 'iedere Nederlander behoort te kunnen'; het gaat er in de eerste plaats om dat de deelnemers zich wat vrijer voelen, kunnen opkomen voor hun eigen belangen. Lezen en schrijven is een middel en de deelnemer bepaalt zelf in hoeverre hij dat middel nodig heeft om zijn leven naar eigen wens in te richten.

Als iemand tijdens een cursus voor zichzelf vaststelt dat het af en toe verwisselen van een *d* of een *t* niet zo erg is en dat 'anderen daar niet zo moeilijk over moeten doen', dan is het z'n goed recht om daar verder ook geen aandacht aan te besteden. De deelnemer bepaalt de doelen.

De ervaringen en de taal van de cursisten zelf staan centraal. Lesjes en oefeningen die ver van de eigen werkelijkheid afstaan, bemoeilijken dit leerproces onnodig en maken het lezen en schrijven tot een voor de deelnemers onzinnige bezigheid. Het lees- en oefenmateriaal voor alfabetiseringscursussen moet met andere woorden niet alleen afgestemd zijn op de specifieke lees- en schrijfmoeilijkheden van de betrokken deelnemers, maar moet qua inhoud ook aansluiten op hun dagelijkse ervaringen.

Lesmateriaal ontstaat in de praktijk

Het zal duidelijk zijn dat deze opvatting over alfabetiseringswerk het gebruik van vaste standaardmethoden of lagere schoolboeken uitsluit. Een lesgever die de ervaringen van de deelnemers centraal wil stellen en emancipatorisch wil werken, zal veel materiaal zelf (liefst samen met de cursisten) moeten maken.

Bepaalde methodische inzichten van de lagere schoolpraktijk zijn in aangepaste vorm bruikbaar, maar het is veel belangrijker dat een lesgever de concrete werkelijkheid van zijn deelnemers leert kennen en die werkelijkheid tot onderwerp van het leren lezen en schrijven kan maken. Het 'lesmateriaal' moet de lesgever in *eerste* instantie bij de cursisten zelf zoeken: de verhalen die zij vertellen kunnen zij zelf — of de lesgever als schrijven nog te moeilijk is — schrijven. Die teksten zijn lees- en oefenmateriaal. Maar *gemakkelijk* is dat niet. 'Ervaringsgericht' werken is niet iets wat je als lesgever zomaar kunt. Het is geen vastomlijnde werkwijze: iedere begeleider zal al zoekend in de eigen praktijk, vanuit de specifieke ervaringen van zijn cursisten, verder moeten zien te komen.

Lesgevers leren ook van elkaars ervaringen

Lesgevers hoeven natuurlijk niet alles helemaal alleen uit te puzzelen. Daarom heeft de Landelijke Projectgroep Alfabetisering vanaf het begin benadrukt dat lesgevers elkaar moeten kunnen ontmoeten; zoveel mogelijk op regionaal en

*Ik heb verschillende juffrouws gehad
om te leren lezen en schrijven.
Toen stond er een artikel in een blaadje
dat wij door de bus kregen.
Daar stond een artikel over alfabetisering in.
Dat heb ik er uit gescheurd, om daar naar toe te
gaan.
Ik heb er vaak voor de deur gestaan.
Maar ik dorst niet naar binnen.
Toen toch doorgezet.
Daar werd ik ontvangen door een jonge vrouw.
Waar ik erg tegenop gezien heb, is toen erg goed
meegevallen.*

Uit: Drakenboek, het boek dat we wél kunnen
lezen, p. 122.

plaatselijk niveau.

Zodra de Projectgroep (destijds nog Landelijk Steunpunt Alfabetisering geheten)⁴ van de overheid financiële middelen kreeg en één betaalde coördinator kon aanstellen (Geer Goudriaan), is hij begonnen cursussen en uitwisselingsbijeenkomsten te organiseren. Aanvankelijk waren die bijeenkomsten nog *landelijk*, maar de snelle toename van het aantal alfabetiseringscursussen maakte het al gauw noodzakelijk zoveel mogelijk provinciaal en regionaal te organiseren. De meeste lesgevers zijn vrijwilligers en van hen kan niet geëist worden, dat zij voor studiedagen en dergelijke nog eens extra ver moeten reizen. Bovendien leerde de ervaring dat op landelijke dagen nooit intensief genoeg gewerkt kon worden. Voor het uitwisselen van ervaringen, tips, ideeën en frustraties is *vertrouwen* nodig en dat vertrouwen kan alleen groeien als begeleiders elkaar regelmatig, dicht bij huis, kunnen treffen. Als lesgevers elkaar, in overleg, proberen verder te helpen, doen ze in feite hetzelfde als deelnemers: ze leren van elkaars ervaringen.

Voorlopig is het nog niet zo ver dat dergelijke overlegvormen overal vaste vorm krijgen. Het vergt heel wat om plaatselijk en regionaal initiatieven van de grond te krijgen: zowel de financiën als de zo broodnodige man/vrouw-kracht ontbreekt vooralsnog. De meeste cursussen worden draaiende gehouden door vrijwilligers en die kunnen het vaak niet opbrengen om, naast al het werk dat ze in hun vrije tijd voor de cursus moe-

ten verzetten (lessen voorbereiden, lessen geven, subsidie aanvragen, overleg met plaatselijke instellingen enz.), ook nog eens mee te helpen aan het opzetten van provinciale en regionale bijeenkomsten. De overheid heeft wel geld in het vooruitzicht gesteld voor het opzetten van provinciale steunpunten, maar bij het schrijven van dit artikel hebben we nog steeds geen officiële toezegging ontvangen: in feite hadden de provinciale steunpunten dit jaar al volop moeten draaien, maar door een subsidiestop bij CRM kan er niet begonnen worden. Meer dan een jaar lang is er in de provincies hard gewerkt om alles op poten te zetten: de mensen zijn er, de organisatie is voorbereid, maar de toegezegde gelden komen niet af. Ook een manier van bezuinigen!

'Iedere provincie en regio z'n eigen contactpunt of werkoverleg' is op dit moment dus nog maar een 'ideaal': iets waar voorlopig nog de nodige strijd voor geleverd moet worden.

Zolang er niets is, hebben 'beginnende' begeleiders wél behoefte aan ondersteuning en adviezen. De telefoon heeft dan ook de afgelopen twee jaar bij het Landelijk Steunpunt én bij het Studiecentrum NCVO (dat na enige tijd is gaan meehelpen aan het ondersteuningswerk voor alfabetisering), niet stilgestaan.

De vraag naar schriftelijk informatiemateriaal, goede tips, ideeën, was enorm groot.

De eerste aanzetten tot materiaalontwikkeling

Om aan die vraag te voldoen werd begonnen met het uitgeven van een blad voor begeleiders: *de Alfabode*⁵. Elke lesgever kan daarin zijn ervaringen en opmerkingen kwijt.

Vervolgens werd geprobeerd goede voorbeelden uit de praktijk te verzamelen. Alfabetiseringscursussen die al langer draaiden, werden door Geer Goudriaan van het LSA en door Kees Hammink van het NCVO bezocht; zij probeerden via gesprekken met begeleiders nauwkeurig te beschrijven hoe een project het inhoudelijk en organisatorisch had aangepakt. Enkele begeleiders zetten, vanuit hun enthousiasme voor het werk, zelf hun ervaringen op papier.⁶

Zo ontstonden enkele *projectbeschrijvingen* die (althans dat wordt gehoopt) lesgevers inzicht geven in hoe het 'eventueel kan'. In enkele alfabetiseringscursussen kwamen 'spontaan' produkties tot stand. In Eindhoven hebben bijvoorbeeld lesgevers zélf een 'fotoboek' gemaakt. Een boek

write

first time

Price: 5p Volume 3 No. 1 May 1977

No catching him

by Bert

I've bought the baby a new bike.
A boxer, £40.
I saved it up from my overtime.
He couldn't hardly pedal it,
when I got it.
So the wife said, 'Oil it.'
I said, 'No.'
She said, 'Why not?'
I said, 'Because, if I do,
you won't keep up with him.'
She said, 'Yes I will.'
So I oiled it all.
I oiled the wheels;
I oiled the chain;
I oiled the pedals.
He was off, no catching him.
She had to run after him.
I had to laugh,
I went in behind the door and laughed.
I thought I'd better not let the wife
see me laughing.
I looked out the window, next minute.
He had his coat on and she was holding him
by the belt, to stop him getting away.

I wore them anyway

by Agnes George

I find it is difficult to cut the trousers,
I find it is difficult joining the trousers,
I find it is difficult to sew the trousers,
But I did; and I wore them anyway.

As we see it

by the editors

64 people came
to our Readers' and Writers' Conference.
We spent a weekend in Derbyshire
thinking and talking about writing.
We discussed how we write, why we write
who we write for
and why it's often so hard to write.

One person wrote:
'We discussed our difficulties. Some people find
it very difficult to put things down in writing.
We talked about it.'

We talked about these things
but, most important of all,
we wrote about them,
and many other things too.

For example:
'I never used a tape recorder before. Now I'll
teach the rest of the class.'
'Some people learned to produce a magazine.
I was surprised at how easy it is to do
the lavout. Anyone can learn to make a
magazine.'

Some of what we wrote is inside.

We also talked and wrote about W.F.T.
Some people did not know
why we use short lines.
We hope it makes the paper easier to read.
We want more people to help us
to produce the paper.
You can join the editorial group
and help to choose
what goes into the paper.
The next meeting is in Liverpool in June.
So if your group would like to help
write to us soon.

People at the conference
suggested things for us to do
like making a list of local publications.
There is so much good writing
already published by local schemes
so if you have publications
good enough to sell
write and tell us.

We are also going to make an index
of 'You and the law'.

It was a great conference.
We are sorry there was not room for everyone
We hope to have another one
but this time in London.

A last quote:
'It was good to see students and tutors
together. I found out how I was wrong about
so many things.'

Keep in touch!

Contents

Page 1	No catching him
Page 1	I wore them anyway
Page 1	As we see it
Page 2	I got up and walked away
Page 2	Most people ignore me
Page 2	Meeting people
Page 3	Puzzle
Page 3	The wardrobes
Page 3	The Queen was most polite
Page 3	You know what they say, 'New house, new baby'

Pages 4/5	The conference
Page 4	No competing
Page 5	Funerals
Page 5	It's only words
Page 5	Too perfect
Page 5	It was well worth it
Page 6	In a toilet seat

Page 6	I work on the level
Page 6	Tough meat
Page 6	Keep off the brussel
Page 7	Literacy Students' Union
Page 7	He must be a goner
Page 7	Letters
Page 7	I was just an onlooker
Page 7	Bus and car
Page 8	The walking stick position
Page 8	You and the law - getting advice

1

Een uitgave van Lsa en
Studiecentrum Ncvo
verschijnt 4 x per jaar
Prijs: gratis nummer

krant

Jaargang 1 Nr. 0, oktober 1980

Waarom deze krant?

In de kranten komen meestal
alleen geleerde heren aan het woord.
De mening van een gewone arbeider
of huisvrouw
staat er bijna nooit in.

Daarom wordt het tijd
dat er een andere krant komt.
Een eigen krant voor mensen
die leren lezen en schrijven.
Een krant die iedereen
kan lezen.
Een krant waarin iedereen
kan schrijven.

Dit is het eerste nummer van die
krant.

Wat staat er in deze krant?

In deze krant staan korte verhalen.
Die verhalen zijn geschreven
door mensen
die leren lezen en schrijven.
Erg veel cursisten uit het land
stuurden hun eigen verhaal op.
Wij hopen dat andere cursisten
dat nu ook gaan doen.
Dan kan de krant vaker uitkomen.

Laat je eigen mening horen!
Schrijf iets over je hobby,
je werk, je vakantie...
Je lesgever kan je er bij helpen.
Op de laatste bladzijde staat
waar je je verhaal
naar toe kunt sturen.

Prijsvraag

Wij wisten geen mooie naam
voor deze krant.
Daarom heet hij nog gewoon 'Krant'.
Als je een betere naam weet,
stuur die dan op.
Wie de mooiste naam bedenkt
wint een taart.

Een verhaal over een hond....

Als een hond nog jong is dan
is hij erg speels.
Dat zit nu eenmaal in een hond.
Als ze nog speels zijn
willen ze niet goed luisteren.
Maar je moet ze het wel leren,
waar je meestal veel geduld voor moet
hebben.
Daarvoor is er een G.G. Kursus.
(gedrags en gehoorzaamheid)
De hond moet minstens één jaar zijn.
Ze leren daar allerlei oefeningen.
Zo als zitten, naast je lopen, en
afgaan, op je plaats.
Dat is zo al wat je op een G.G.
Kursus leert.
En dan kan een hond al heel wat
als hij dat weet.

Jan

Les

Ik vond de lessen van dit jaar wel
geslaagd.
Ik kon niet schrijven, dat vond ik wel
lastig,
want als je niet kunt schrijven of lezen
dan schaamt je je dood als je een
formulier moet schrijven.
Ik durfde nergens heen
want je loopt met de gedachte rond
als ik maar niet hoeft te schrijven...

Peter

Stoelenmatter

Mijn vader is stoelenmatter.
Zo verdiende hij de kost.
Hij ging langs de huizen,
om te vragen of er nog werk was.
Hij haalde de biezen uit IJmuiden.
Dat doet hij nu nog.
De biezen zijn erg duur.
Vroeger deed hij 2½ uur over een
stoel.
Nu doet hij het alleen als hobby.

Riekje Possemis

met foto's van alledaagse 'lees- en schrijfsituaties', aan de hand waarvan het lezen en schrijven ook geoefend kan worden: bijvoorbeeld foto's van ANWB-borden, van borden in ziekenhuizen, postkantoren, formulieren, menukaarten en dergelijke.⁷

Maar voldoende was het niet. Veel lesgevers hadden vooral behoefte aan concreet oefenmateriaal, aan duidelijke lesvoorbeelden. 'Caesar' en 'Letterstad' waren dan misschien niet goed in ieders ogen, maar hoe pak je het *dán* aan? Wat moet je doen als een deelnemer de *s* en de *z* en de *n* en de *m* steeds door elkaar haalt? Daarom werd besloten om datgene wat begeleiders *zelf* aan lesmateriaal ontwikkeld hadden, te verzamelen en te bundelen.

Bij het Studiecentrum NCVO kwam wat geld vrij en ik kon voor een half jaar aangesteld worden om een 'materialenboek' te maken. Na veel reizen en trekken langs diverse alfabetiseringsprojecten was *Het Materialenboek* na een half jaar inderdaad af.⁸

Hoewel er veel handige tips, ideeën en originele voorbeelden in staan, waren we niet tevreden. Op een landelijke conferentie hebben we het boek met een aantal begeleiders geëvalueerd. We waren het erover eens dat er nog te veel 'schools' materiaal in stond en we vroegen ons af of zo'n materialenboek lesgevers echt zou helpen hun *eigen* werkwijze te ontwikkelen. Het beschikbaar hebben van veel oefeningen en lesjes (ook al zijn ze slechts als voorbeeld bedoeld) draagt immers het gevaar in zich, dat leerkrachten zich alleen maar passiever gaan opstellen. Voorbeelden worden vaak klakkeloos overgenomen; dát heeft het reguliere onderwijs ons wel geleerd.

Maar wat is het alternatief?

We konden beginnende lesgevers ook niet het bos insturen met de gemakzuchtige mededeling dat 'ze het zelf maar moeten uitzoeken, omdat goed materiaal alleen in direct contact met de deelnemers ontwikkeld kan worden'.

Bovendien zijn wij ervan overtuigd dat lesgevers veel van elkaars materiaal kunnen leren, als ze er kritisch mee omgaan.

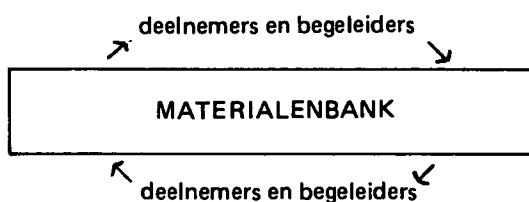
Lesmateriaal moet in beweging blijven

Uiteindelijk kwamen we tot de conclusie dat het uitwisselen van concreet lesmateriaal alleen zin heeft als je er tegelijkertijd ook over kan *praten*. Lesmateriaal is een *middel* en dat *middel* moet,

net als de werkwijze, voortdurend ter discussie staan en verder ontwikkeld worden.

Het uitwisselen van lesmateriaal zal allereerst in de *plaatselijke* projecten op gang moeten komen. In werkbesprekingen kunnen lesgevers het ontwikkelde materiaal uitwisselen én bespreken. Wat eenmaal besproken is, kan in een 'kast' en daar blijft het toegankelijk voor een ieder die denkt er iets van te kunnen gebruiken. Zo'n kast met materialen noemen wij voorlopig een 'materialenbank'. Als maar duidelijk is dat 'klakkeloos overnemen' niet mogelijk is: alles wat je van een andere lesgever gebruikt, zal je moeten aanpassen aan je eigen lessituatie.

Omdat binnen één alfabetiseringsproject niet zoveel uitgewisseld kan worden als met meerdere projecten, is het wenselijk ook materialenbanken op regionaal, provinciaal en landelijk niveau op te zetten. In die banken kan verzameld worden wat in verschillende plaatsen is ontwikkeld. Maar ook die 'grotere' banken zullen *gekoppeld* moeten zijn aan andere activiteiten: cursussen en bijeenkomsten waar het beschikbare materiaal bediscussieerd en *samen* verder ontwikkeld kan worden. Een materialenbank moet in 'beweging' blijven: lesgevers (en ook deelnemers) maken gebruik van hetgeen in de materialenbank is opgeslagen; op basis daarvan maken ze weer hun eigen materiaal en dat komt na verloop ook weer in de materialenbank terecht!

Maar de materialenbank is geen 'bank' waar elke munteenheid gewisseld kan worden: zonder discussie en reflectie wordt er niets in opgeslagen en niets uitgehaald.⁹

Het is nog niet zover

Het is wellicht aardig bedacht, zo'n materialenbank, maar op dit moment is ook *dát* niet meer dan een ideaal. Zolang de provinciale, regionale en plaatselijke overlegfaciliteiten er niet zijn, is er

geen materialenbank. Ook al kunnen ze binnenkort een begin maken met het opzetten van provinciale steunpunten, dan nog zullen de materialenbanken er niet één, twee, drie zijn. Want gezamenlijk een materialenbank ontwikkelen die 'in beweging' blijft, vergt veel meer tijd en energie dan een overleg waarin begeleiders opgedane ervaringen alleen maar *uitwisselen*. Voor zo'n materialenbank moeten ze ervaringen verder verdiepen en onderzoeken, vastleggen wat er binnen groepen gebeurt en eigengemaakte materialen bediscussiëren en verder ontwikkelen.

Het is nog maar de vraag of zo'n intensieve vorm van overleg tussen vrijwillige en semi-vrijwillige begeleiders mogelijk is. Veel lesgevers zeggen nu dat ze al blij zijn als ze tijd hebben om onderling wat tips en ideeën uit te wisselen. Niet alleen qua tijd, maar ook organisatorisch en technisch zitten er aan de materialenbank nog de nodige haken en ogen. De auteursrechten moeten geregeld worden: de mensen die hun materiaal in de materialenbank willen stoppen, moeten immers zeggenschap hebben over dat materiaal. Het mag bijvoorbeeld niet mogelijk zijn, dat een grote uitgeverij, zonder toestemming van de oorspronkelijke makers, materiaal uit de materialenbank haalt en gebruikt voor eigen commerciële doelen. Omdat voor het opzetten en draaiende houden van de materialenbanken (vooral de landelijke en provinciale) betaalde krachten nodig zullen zijn, zal iedere materialenbank beheerd moeten worden door een soort 'redactieraad' waarin mensen uit het uitvoerend werk, uit de praktijk, zitting hebben. Dit om de materialenbank zo dicht mogelijk bij de praktijk te houden. Er moeten goedkope mogelijkheden gezocht worden om het door lesgevers en deelnemers gemaakte materiaal op grotere schaal te drukken en te verspreiden.

Dat de materialenbank er niet van vandaag op morgen is, zal duidelijk zijn. Er zal in iedere plaats en regio nog goed gediscussieerd moeten worden over de concrete invulling van deze plannen.

Razendsnel hoeft het ook niet te gaan: beter iets langzaam vanuit de praktijk opbouwen, dan overhaast iets 'regelen' wat we later niet meer in de hand kunnen houden.

Door deelnemers gemaakt materiaal

Ondertussen hoeven we, wat de materiaalontwik-

6

Naar de haven....

We moeten een verhaaltje schrijven voor deze krant.

We weten niks.

Het is warm, daarom gaan we eindje rijden.

Dan gaan we opschrijven wat er gebeurt.

Eerst gebeurt er niks.

Zullen we gaan slingeren en tegen een lantaarnpaal botsen?

We komen aan bij de haven van Delfzijl.

Het stinkt hier.

Dat komt van de Akzo.

Verderop zijn veel bomen dood.

Dat komt van de gifdampen van Aldel.

Tussen de fabrieken staat een kerkje.

We stappen uit bij de pier.

De wind is hier lekker fris.

Er is veel rommel angespoeld.

Er liggen bakstenen en een

kinderwagen.

Het zand is nat.

We zakken weg.

Er vaart een boot de haven in.

Een grote oranje boot.

We zien ook een vissers-boot uit Urk.

En een kustvaarder.

Aan de horizon ligt Duitsland.

We rijden 140 kilometer per uur terug.

We eten dropjes.

We toeteren naar meisjes.

Ze zwaaien terug.

Als we terug zijn, hebben we met elkaar 39 kilometer gereden.

Ook in Vlaanderen staat het alfabetiseringswerk in de belangstelling. Met de start van een eerste experiment in Dendermonde een paar jaar terug bleek al spoedig dat analfabetisme in België een reëel probleem is. Het aantal analfabeten wordt op 200.000 geschat. Momenteel lopen er zo'n 20 projecten in Vlaanderen. De initiatieven situeren zich binnen diverse bestaande werkvormen (vormings- en buurtwerk, maatschappelijk dienstbetoon, geestelijke gezondheidszorg). Er wordt meestal in groepjes gewerkt en het zijn hoofdzakelijk vrijwilligers die de begeleiding van de analfabeten op zich nemen. De projecten vinden een coördinatiepunt en mogelijke ondersteuning in de stuurgroep alfabetisering Vlaanderen (SAB), bestaande uit een vrijgestelde en vertegenwoordigers van de lokale projecten. Meer gegevens over de Vlaamse situatie zijn te vinden in de scriptie van Martine Bruggenhoudt Relatie vraag-aanbod in het vormingswerk met kansarmen, bekeken vanuit het alfabetiseringswerk in Vlaanderen RU Gent 1981.

keling zélf betreft, *niet* stil te zitten. We hebben inmiddels ook veel geleerd van wat er in Engeland op het gebied van alfabetisering gebeurt. Al geruime tijd besteden dáár de mensen die landelijk ondersteuning geven, veel aandacht aan materiaal dat deelnemers zélf hebben gemaakt. Zo verschijnt er een speciaal voor alfabetiseringscursussen ontwikkelde krant: géén blad voor begeleiders, maar een krant met gedichten, verhalen en dergelijke die cursisten geschreven of verteld hebben. Daarnaast verschijnen er kleine boekjes met verhalen, levensvertellingen van deelnemers. Die, door cursisten zelf gemaakte, teksten kunnen als les- en discussiemateriaal gebruikt worden, maar

de belangrijkste gedachte erachter is dat het minstens zo belangrijk is dat deelnemers inzien dat hún ervaringen, hún werkelijkheid de moeite waard zijn om gelezen te worden.

Geïnspireerd door die ideeën zijn we ook hier maar eens aan de slag gegaan. Het tweede exemplaar van de Nederlandse *Krant*¹⁰ verschijnt binnenkort en de kopij daarvoor stroomt bij ons binnen. Het is niet de bedoeling dat de redactie van die krant bij onszelf blijft liggen: we willen in de nabije toekomst met wisselende redacties gaan werken; alfabetiseringscursussen kunnen zich opgeven om de redactie van één nummer op zich te nemen.

Veel alfabetiseringscursussen zijn inmiddels ook hun eigen plaatselijke lees- en schrijfkrant gaan uitgeven.

In november '79 hebben we (eveneens in navolging van een Engels voorbeeld) met een aantal begeleiders een *schrijfweekend* georganiseerd, waar deelnemers uit het hele land hun eigen leesboek geschreven hebben.¹¹ Dat laatste was een enerverende gebeurtenis, waarvan wijzelf vooral geleerd hebben dat materiaalontwikkeling 'van onderop' alleen mogelijk is als de deelnemers zélf de nodige tijd en ruimte krijgen om hun eigen materiaal te ontwikkelen. Tijden lang waren we bezig geweest met het bedenken van goede strategieën voor materiaalontwikkeling en hier waren begeleiders en deelnemers, met ieder evenveel zenuwen in hun lijf, bezig een eigen boek te maken. Hoe moeilijk en inspannend het weekend ook voor iedereen was, het werd voor ons overduidelijk dat het doorbreken van angst, schaamte en jarenlange onderdrukking alleen maar mogelijk is als de deelnemers zélf durven gaan handelen en het leerproces in eigen handen nemen. Geen enkel schoolboek of gestencild lesje (hoe goed ook afgestemd op de individuele leerling!) kan ze dat leren.

Noten

- 1 Ria Jaarsma 'Schoolboeken: een boterham met tevredenheid' in: *Moer* 1977: 3.
- 2 Jeanette Noordijk werkt bij het Studiecentrum NCVO, dat de landelijke ondersteuning voor werkers in de volwasseneneducatie verzorgt, in de vorm van onderzoek, materiaalontwikkeling, organisatie van cursussen en trainingen, enz. Binnen dit Studiecentrum, dat projectgewijs georganiseerd is, is zij verbonden aan het Project Alfabetisering. Het Studiecentrum werkt samen met de Projectgroep Alfabetisering, die vooral de landelijke ondersteuning op het gebied van coördinatie en belangenbehartiging verzorgt.
- 3 Kees Hammink en Peter Kohlen *Analfabetisme in Nederland* Nijmegen 1977 (niet meer verkrijgbaar).
- 4 Over de geschiedenis en de huidige activiteiten van de Projectgroep Alfabetisering, zie ook: Bruno La Rooij *Projectgroep Alfabetisering: Luxe of niet?* Zeist 1981.
- 5 *Alfabode* Informatiebulletin Projectgroep Alfabetisering.
- 6 *Projectbeschrijvingen I en II* Uitgave Studiecentrum NCVO Amersfoort. Hierin ook opgenomen: Ellen de Korver 'Van erover praten tot erover schrijven', Hoorn.
- 7 *Leren van Buiten* (fotoboek). Alfabetiseringsproject Eindhoven, te bestellen bij de Projectgroep Alfabetisering.
- 8 *Het Materialenboek* te bestellen bij het Studiecentrum NCVO.
- 9 Zie ook: Geer Goudriaan en Jeanette Noordijk *Discussiestuk Materialenbank Alfabetisering* Zeist 1980.
- 10 Deze krant, die kortweg *Krant* heet, is een uitgave van het Studiecentrum NCVO.
- 11 Dit schrijfweekend heeft twee boekjes opgeleverd: *Het Drakenboek* met teksten van de deelnemers zelf *Samen schrijven* een boekje over hoe een schrijfweekend opgezet, georganiseerd kan worden. Beide zijn te bestellen bij het Studiecentrum NCVO.

Adressen

Landelijke Projectgroep Alfabetisering
Postbus 1004
3700 BA Zeist

Studiecentrum NCVO
Nieuweweg 4
Postbus 351
3800 AJ Amersfoort

Adressen van de auteurs in dit nummer:

Jeanette Noordijk, Roggekamp 6, 1112 JC Diemen
Ellen de Korver, Poolster 103, Hoorn
Franca van Alebeek, Buurkerkhof 9b, Utrecht
Stefie Schalkwijk, Van Alphenstraat 8 III, 1053 WE Amsterdam
Tineke Krol, Egelenburg 13, 1852 JD Heiloo
Marjan Berkhout, Langs de Wal 49, Wijk bij Duurstede
Vera Ellen van Bork, Van Ostadestraat 164 II, Amsterdam